

مقدمه

یادداشت‌ها

۱. بنگرید به:

Jonathan M. Cullen, Julain M. Alwood and Edward Borgstein, “Reducing energy demand: What are the practical limits?”, *Environmental Science and Technology*, 2011, vol. 45, no. 4, pp. 1711 _ 1718.

۲. بنگرید به:

Systemiq, *The Paris Effect: How the Climate Agreement Is Reshaping the Global Economy*, December 2020.

۳. طبق برآوردهای آرنولف گروبلر، در اروپا، گذار از زیست‌توده پیش‌صنعتی به زغال‌سنگ، بسته به کشور، بین ۹۶ تا ۱۶۰ سال طول کشید و گذار از زغال‌سنگ به نفت بین ۴۷ تا ۶۹ سال.

Arnulf Grubler, “Energy transitions: research insights and cautionary tales”, *Energy Policy*, 2012, vol. 50, pp. 8 _ 16.

اما گذارهای انرژی که با هدایت و پشتیبانی گسترده مقام‌های عمومی انجام شدند، مانند گذار به تولید هم‌زمان^۱ انرژی در دانمارک، گاز طبیعی در هلند، انرژی هسته‌ای در فرانسه، و حذف زغال‌سنگ در انتاریو، در بازه‌های زمانی ۷ تا ۱۵ ساله به سرانجام رسیده‌اند. بنگرید به:

Benjamin K. Sovacool, “How long will it take? Conceptualising the temporal dynamics of energy transitions”, *Energy Research & Social Science*, 2016, vol. 13, pp. 202 _ 215.

۴. چالش اصلی برای گذار به یک نظام انرژی کاملاً تجدیدپذیر، تأمین حجم عظیمی از فلزات و مواد معدنی مانند آهن، سرب، مس، روی، آلومینیوم و غیره است. بنگرید به:

World Bank Group, *The Growing Role of Minerals and Metals for a Low Carbon Future*, June 2017.

5 Bruno Latour, *Le Monde*, 10 December 2021.

¹. cogeneration

۱. مانع تراشی، انحراف توجه، بازیابی

یادداشت‌ها

1. United Nations Environment Programme, *World's Governments Must Wind Down Fossil Fuel Production by 6% per Year to Limit Catastrophic Warming*, 2 December 2020.
2. Michael Jakob, Jérôme Hilaire, "Unburnable fossil_fuel reserves", *Nature*, 2015, vol. 517, pp. 150 _ 151.

۳. بنگرید به:

Paul Griffin, Climate Accountability Institute, *The Carbon Majors Database, CDP Carbon Majors Report 2017*, July 2017.

از میان این صد شرکت، شانزده شرکت متعلق به سرمایه‌گذاران خصوصی هستند، در حالی که بقیه یا شرکت‌های دولتی (چهل‌وسه شرکت) یا شرکت‌های عمومی متعلق به سرمایه‌گذاران (چهل‌ویک شرکت) هستند.

۴. بنگرید به:

Jean_Michel Bezat and Véronique Chocron, "Total tente de résister aux hyperactivistes du climat [Total attempts to resist climate hyperactivists]", *Le Monde*, 28 May 2021.

۵. بنگرید به:

Rebecca Bratspies, "Owning all the seeds: Consolidation and control in AGBiotech", *Environment Law*, 2017, vol. 47, no. 3, pp. 583 _ 608.

نیمی از فناوری‌های کشاورزی تنها در اختیار سه شرکت قرار دارد: دیر،^۲ سی‌ان‌اچ ایندوستریال^۳ و آگکو.^۴

۶. بنگرید به:

IPES_Food (International Panel of Experts on Sustainable Food Systems), *Too Big to Feed: Exploring the Impacts of Mega_Mergers, Consoli_dation and Concentration of Power in the Agri_food Sector*, October 2017.

7. Naomi Klein, *This Changes Everything: Capitalism vs. The Climate*, New York, Simon & Schuster, 2014.

۸. بنگرید به:

Naomi Oreskes and Eric M. Conway, *Merchants of Doubt: How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming*, New York, Bloomsbury Press, 2010.

۹. همان‌طور که افشاگری اخیر نشان داد، شرکت توتال^۵ از سال ۱۹۷۱ از پیامدهای اقلیمی فعالیت‌های خود آگاه بوده و هر تلاشی برای

ایجاد تردید انجام داده است. رجوع کنید به:

Coralie Schaub, Aurore Cou_laud and Manuel Magrez, "Changement climatique: Total savait et a «fabriqué» du doute [Climate change: Total knew and "manufactured" doubt]", *Liberation*, 20 October 2021.

در مورد روش‌های بهره‌برداری ابزاری از علم در صنعت غذا نیز بنگرید به:

Marion Nestle, *Unsavory Truth: How Food Companies Skew the Science of What We Eat*, New York, Basic Books, 2018.

² Deere

³ CNH Industrial

⁴ AGCO

⁵ Total

۱۰. انتظار می‌رود جمعیت جهان تا سال ۲۱۰۰ به تدریج به حدود یازده میلیارد نفر نزدیک شود. نگاه کنید به:

United Nations, *World Population Prospects: The 2015 Revision*, New York, 2015.

۱۱. بنگرید به:

David Satterthwaite, "The implications of population growth and urbanization for climate change", *Environment and Urbanization*, 2009, vol. 21, no. 2, pp. 545 _ 567.

۱۲. انرژی هسته‌ای از همان آغاز به دلیل خطرات ناشی از حوادث و مدیریت پسماند مورد انتقاد جنبش‌های زیست‌محیطی قرار گرفت و از سوی بوم‌شناسانی مانند آندره گورز^۶ به دلایل دموکراتیک نقد شد. پیچیدگی بالای این فناوری و محرمانه‌بودن آن، هرگونه امکان نظارت دموکراتیک را از میان برده است. سرمایه‌گذاری‌های سنگین هسته‌ای نیز به ناچار بر دوش سرمایه عمومی افتاد و به همکاری‌های گسترده میان مقامات دولتی و بخش خصوصی انجامید، در نتیجه نفوذ نخبگان علمی فنی که به قدرت دولتی نزدیک بودند، بیشتر شد. امروز، طرفداران انرژی هسته‌ای تلاش می‌کند با این ادعا که این انرژی در مبارزه با گرمایش جهانی نقش مثبتی دارد، جایگاهی تازه برای آن بیابد و با این بهانه که کربن کمتری نسبت به دیگر روش‌های تولید برق ایجاد می‌کند، آن را امری ارزشمند جلوه دهند، در حالی که کربن ناشی از ساخت و برچیدن نیروگاه‌ها، استخراج اورانیوم و مدیریت پسماند را نادیده می‌گیرند.

۱۳. بنگرید به:

Clive Hamilton, *Earthmasters: Playing God with the Climate*, Sydney, Allen & Unwin, 2013.

۱۴. این دیدگاه بیش از سی سال از سوی هواداران «مدرنیسم بوم‌شناختی» پشتیبانی شد برای نمونه:

Albert Weale, *The New Politics of Pollution*, Manchester, Manchester University Press, 1992.

۱۵. این دیدگاه، به سادگی نادیده می‌گیرد که فناوری‌های دیجیتال بر پایه تجهیزات بنا شده‌اند که خیلی زود از رده خارج می‌شوند، حجم بالایی از فلزات کمیاب مصرف می‌کنند و بازیافتشان هم اصلاً کاری بهینه نیست. همچنین نادیده می‌گیرد که فناوری‌های اینترنتی، مصرف‌کنندگان عمده برق هستند: همین حالا، این فناوری‌ها دو برابر حمل و نقل هوایی غیرنظامی انرژی می‌طلبند.

۱۶. این چارچوب ایدئولوژیک باعث شده است که مقامات عمومی با گفتمان شرکت‌های بزرگ همسو شوند. این همسویی تنها پیامد لابی‌گری مستقیم نبود، بلکه حاصل فرآیندهای مبادله میان نخبگان اقتصادی و سیاسی‌ای است که در یک شبکه مشترک فعالیت می‌کنند و پدیده‌های ناشی از همانندسازی (گفتمانی) را به وجود می‌آورند؛ نکته‌ای که پیترو نیول و متیو پترسون به روشنی نشان داده‌اند:

Peter Newell and Matthew Paterson, "A climate for business: Global warming, the state and capital", *Review of International Political Economy*, 1998, vol. 5, no. 4, pp. 679 _ 703.

17. Helmut Haberl, Dominik Wiedenhofer, Doris Virág, Gerald Kalt et al., "A systematic review of the evidence on decoupling of GDP, resource use and GHG emissions, part II: Synthesising the insights", *Environmental Research Letters*, 2020, vol. 15, no. 6, 065003; Tere Vadén, V. Lähde, A. Majava, P. Järvensivu et al., "Decoupling for ecological sustainability: A categorisation and review of research literature", *Environmental Science & Policy*, 2020, vol. 112, pp. 236 _ 244.

۱۸. بین سال‌های ۱۹۸۲ تا ۱۹۹۷، انتشار گازهای گلخانه‌ای در کشورهای ثروتمند به ازای هر واحد ثروت تولیدشده ۳۰ درصد کاهش یافت، اما در همین دوره، کل انتشار گازها ۲۰ درصد افزایش یافت که ۱۰ درصد آن ناشی از رشد جمعیت و ۴۰ درصد ناشی از افزایش ثروت بود. نگاه کنید به:

Clive Hamilton and Hal Turton, "Determinants of emissions growth in OECD countries", *Energy Policy*, 2002, vol. 30, no. 1, pp. 63 _ 71.

همچنین نگاه کنید به:

UNEP report, *Global Material Flows and Resource Productivity: Assessment Report for the UNEP International Resource Panel*, 2016.

19. European Environment Agency, *Growth without Economic Growth*, Brussels, January 2021.

20. Peter Dauvergne, *Environmentalism of the Rich*, Cambridge (MA), MIT Press, 2016, p. 146.

21. Peter Dauvergne and Kate J. Neville, "Forests, food, and fuel in the tropics: The uneven social and ecological consequences of the emerging political economy of biofuels", *Journal of Peasant Studies*, 2010, vol. 37, no. 4, pp. 631 _ 660.

22. Hélène Tordjman, *La croissance verte contre la nature, Critique del'écologie marchande [Green Growth versus Nature: Critique of Commodity Ecology]*, Paris, La Découverte, 2021.

23. Luc Boltanski and Eve Chiapello, *The New Spirit of Capitalism*, Paris, Gallimard, second edition, 2011.

⁶ André Gorz

24. Romain Felli, *The Great Adaptation: Climate, Capitalism and Catastrophe*, London, Verso, 2021.
25. Jean Gadrey and Aurore Lalucq, *Faut-il donner un prix à la nature? [Should We Put a Price Tag on Nature?]*, Paris, Les petits matins/Veblen Institute, 2015.
26. Robert Costanza, Ralph d'Arge, Rudolph de Groot, Stephen Farber et al., "The value of the world's ecosystem services and natural capital", *Nature*, 387, 1997, p. 255.

۲۷. درواقع در نظام ترکیبی تجارت کربن، اقلیم به مثابه مولکول‌ها و قیمت‌ها به مثابه سیگنال‌های طبیعی در نظام ترکیبی تجارت کربن در

هم آمیختند،

Larry Lohmann, "Neoliberalism's climate", in Simon Springer, Kean Birch and Julie MacLeavy (eds.), *Handbook of Neoliberalism*, London, Routledge, 2016, p. 485.

28. Karl Polanyi, *The Livelihood of Man*, New York, Academic Press, 1977.

29. Razmig Keucheyan, *Nature Is a Battlefield: Towards a Political Ecology*, Cambridge, Polity Press, 2016.

۳۰. قدرت این استدلال‌های فایده‌گرایانه چنان بالاست که حتی به اندیشه‌های سرسخت‌ترین مخالفان جهانی‌سازی سرمایه‌داری نیز نفوذ

می‌کند. برای نمونه، وندانا شیوا،^۷ فعال زیست‌محیطی، هنگام نقد ویرانی‌های ناشی از آفت‌کش‌ها به هزینه‌ای اشاره می‌کند که ناپدید شدن زنبورها در پی خواهد داشت:

Who Really Feeds the World?, Berkeley, North Atlantic Books, 2016.

۳۱. در میان منابع فراوانی که در این زمینه منتشر شده، مشخصاً بنگرید به:

Daniel Tanuro, *Green Capitalism: Why It Can't Work*, Halifax, Fernwood Publishing, 2014 and, more recently, Hélène Tordjman, *La croissance verte contre la nature, Critique de l'écologie marchande [Green Growth versus Nature: Critique of Commodity Ecology]*, Paris, La Découverte, 2021.

32. Nicholas Stern, *A Blueprint for a Safer Planet: How to Manage Climate Change and Create a New Era of Progress and Prosperity*, London, The Bodley Head, 2009, p. 11.

۳۳. با این همه، کشورهایی که این سازوکارها در اصل برای آن‌ها طراحی شده بودند، بهره‌چندانی از آن نبردند؛ کشورهای آفریقایی تنها

سه درصد از منافع را دریافت کرد، در حالی که سهم اصلی نصیب چین و هند شد.

⁷ Vandana Shiva

۲. آیا تغییر اقلیمی، همان مبارزه طبقاتی جدید است؟

یادداشت‌ها

۱. بنگرید به:

Jason W. Moore, *Capitalism in the Web of Life: Ecology and the Accumulation of Capital*, London, Verso, 2015.

2. The Global Carbon Project. <https://www.globalcarbonproject.org>, accessed 22 August 2021.

3. Eloi Laurent, "The European Green Deal: Bring back the new", *OFCE Policy Brief*, no. 63, January 2020.

۴. از آنجا که همه چیز به هم وابسته است، بخش عظیمی از کاهش تنوع زیستی در کشورهای در حال توسعه مستقیماً به تولید کالاهایی که خورده است که به کشورهای ثروتمند صادر می‌شوند.

5. Lucas Chancel and Thomas Piketty, *Carbon Inequality: From Kyoto to Paris. Trends in the Global Inequality of Carbon Emissions (1998 _ 2013) & Prospects for an Equitable Adaptation Fund*, Paris School of Economics, November 2015.

۶. به طور متوسط، کودکی که در ایالات متحده به دنیا می‌آید، در طول زندگی‌اش به اندازه ۱۳۰ کودکی که در همان روز در بنگلادش متولد می‌شوند، مسئول انتشار کربن خواهد بود. رجوع کنید به:

Paul A. Murtaugh and Michael G. Schlax, "Reproduction and the carbon legacies of individuals", *Global Environmental Change*, 2009, vol. 19, no. 1, pp. 14 _ 20.

7. Klaus Hubacek, Giovanni Baiocchi, Kuishuang Feng, Raúl Muñoz Castillo et al., "Global carbon inequality", *Energy, Ecology and Environment*, 2017, vol. 2, no. 6, pp. 361 _ 369.

بر اساس برآوردهای نویسندگان، یک درصد افزایش در تولید ناخالص داخلی موجب ۰/۳۶ درصد افزایش در ردپای کربنی جمعیت‌هایی می‌شود که تولید ناخالص داخلی خالص سالانه آن‌ها ۱۰۰۰ دلار به ازای هر نفر است؛ اما همین میزان افزایش در میان جمعیت‌هایی با تولید ناخالص داخلی خالص سالانه ۱۰۰۰۰۰ دلار به ازای هر نفر، موجب ۰/۸۷ درصد افزایش در ردپای کربنی خواهد شد. همچنین رجوع کنید به:

Kyle W. Knight, Juliet B. Schor and Andrew K. Jorgenson, "Wealth inequality and carbon emissions in high-income countries", *Social Currents*, 2017, vol. 4, no. 5, pp. 403 _ 412.

۸ رجوع کنید به:

Gerardo Ceballos, Paul R. Ehrlich and Rodolfo Dirzo, "Biological annihilation via the ongoing sixth mass extinction signaled by vertebrate population losses and declines", *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 2017, vol. 114, no. 30, pp. 6089 _ 6096.

این نویسندگان تأکید می‌کنند که علت ششمین انقراض بزرگ گونه‌ها، در کنار ازدیاد و رشد پیوسته جمعیت انسانی، «مصرف‌گرایی افراطی، به‌ویژه از سوی ثروتمندان» است.

9. Lucas Chancel, Thomas Piketty, Emmanuel Saez and Gabriel Zucman, *World Inequality Report 2022*, World Inequality Lab, 2022, p. 12.

10 S. Kartha, E. Kemp-Benedict, E. Ghosh, A. Nazareth and T. Gore, *The Carbon Inequality Era: An Assessment of the Global Distribution of Consumption Emissions among Individuals from 1990 to 2015 and Beyond*, Joint Research Report. Stockholm Environment Institute and Oxfam International, September 2020

۱۱. بنگرید به:

Lucas Chancel et al., *World Inequality Report 2022*, World Inequality Lab, 2022,

این گزارش برآورد می‌کند که یک درصد ثروتمند جهان مسئول ۱۷ درصد از کل انتشارهای جهانی هستند، در حالی که این سهم برای نیمی از جمعیت فقیر جهان تنها ۱۲ درصد است.

12. Lucas Chancel and Thomas Piketty, *Carbon Inequality: From Kyoto to Paris. Trends in the Global Inequality of Carbon Emissions (1998 – 2013) & Prospects for an Equitable Adaptation Fund*, Paris School of Economics, November 2015, art. cited, p. 29.

بر اساس این پژوهش، در سال ۲۰۱۳ یک درصد افراد ثروتمند در ایالات متحده به‌طور میانگین هر نفر ۳۱۸ تن دی‌اکسیدکربن در سال منتشر کرده‌اند، در حالی که ۱۰ درصد مردم فقیر در کشورهایی مانند هندوراس، رواندا یا موزامبیک تنها حدود ۰/۸ تن انتشار داشته‌اند.

13. Thomas Piketty, *Capital and Ideology*, Cambridge (MA), Belknap Press, 2020.

14. Facundo Alvaredo, Lucas Chancel, Thomas Piketty, Emmanuel Saez and Gabriel Zucman, *World Inequality Report 2018*, World Inequality Lab, 2018.

هرچه نابرابری در کشوری بیشتر باشد، این شکاف نیز عمیق‌تر خواهد بود. در ایالات متحده، یک درصد ثروتمندترین جمعیت دوازده برابر بیش از نیمی از فقیرترین‌ها کربن منتشر می‌کنند؛ در برزیل این نسبت به بیش از چهل برابر می‌رسد. بنگرید به:

Lucas Chancel, *Unsustainable Inequalities, Social Justice and the Environment*, Cambridge (MA), Harvard University Press, 2020.

برخی تحلیل‌ها این تفاوت‌ها را با این استدلال تعدیل می‌کنند که ثروتمندان بیشتر به پس‌انداز گرایش دارند و افزایش درآمدشان لزوماً به مصرف بیشتر منجر نمی‌شود. همچنین، آن‌ها اغلب محصولاتی با کیفیت بالاتر می‌خرند که به ازای هر واحد ارزش، انرژی کمتری مصرف می‌کنند. رجوع کنید به:

Antonin Pottier, Emmanuel Combet, Jean_Michel Cayla, Simona de Lauretis and Franck Nadaud, “Qui émet du CO₂? Panorama critique des inégalités écologiques en France [Who emits CO₂? Critical panorama of ecological inequalities in France]”, *Revue de l’OFCE [Journal of the French Economic Observatory]*, 2020, vol. 169, no. 5, pp. 73 – 106.

حتی اگر این استدلال‌ها را بپذیریم، این حقیقت پابرجاست که خانوارهای کم‌درآمد نمی‌توانند برای عایق‌بندی خانه‌هایشان سرمایه‌گذاری کنند یا محصولاتی با کیفیت که تأثیر زیست‌محیطی کمتری دارند انتخاب کنند. از این رو، نابرابری همچنان در کانون مبارزه با تغییرات اقلیمی قرار دارد. این چارچوب تحلیلی همچنین نادیده می‌گیرد که دارایی‌های ثروتمندان شامل اموال و منابعی است که گازهای گلخانه‌ای تولید می‌کنند.

۱۵. بنگرید به:

Yannick Oswald, Anne Owen and Julia K. Steinberger, “Large inequality in international and intranational energy footprints between income groups and across consumption categories”, *Nature Energy*, 2020, vol. 5, no. 3, pp. 231 – 239.

این موضوع پیش‌تر توسط ارنست فریدریش شوماخر، اقتصاددان، در این کتاب بررسی شده است:

Ernst Friedrich Schumacher. *Small Is Beautiful: A Study of Economics as If People Mattered*, Blond and Briggs, 1973, pp. 34 et seq.

برای داده‌های به‌روزتر، رجوع کنید به:

Pierre Cornut, Thomas Bauler and Edwin Zaccaï (dir.), *Environnement et inégalités sociales [Environment and Social Inequalities]*, Brussels, Editions de l’Université de Bruxelles, 2007; Andrew Jorgenson, Juliet Schor, Xiaorui Huang and Jared Fitzgerald, “Income inequality and residential carbon emissions in the United States: A preliminary analysis”, *Human Ecology Review*, 2015, vol. 22, no. 1, pp. 93 – 105, and for a more controversial version, Hervé Kempf, *How the Rich Are Destroying the Earth*, Chelsea Green Publishing, 2008.

16. IPCC, 2018: Summary for Policymakers. In: *Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the Impacts of Global Warming of 1.5°C above Pre-industrial Levels and Related Global Greenhouse Gas Emission Pathways, in the Context of Strengthening the Global Response to the Threat of Climate Change, Sustainable Development, and Efforts to Eradicate Poverty* [Masson_Delmotte, V., P. Zhai, H. O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P. R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma_Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J. B. R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M.I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor and T. Waterfield (eds.)]. In Press. p. 9.

17. J. Timmons Roberts and Bradley Parks, *A Climate of Injustice: Global Inequality, North_South Politics, and Climate Policy*, Cambridge, MIT Press, 2006.

18. Jean Paul Fitoussi and Eloi Laurent, *La nouvelle écologie politique, Économie et développement humain [The New Political Ecology: Economics and Human Development]*, Paris, Seuil, 2008 and Eloi Laurent, *Social écologie [Social Ecology]*, Paris, Flammarion, 2011.

۱۹. این وضعیت عمدتاً از آن رو است که زنان بیش از مردان از فقر متأثر می‌شوند و چون مسئولیت خانه و خانواده را بر عهده دارند، هنگام وقوع بلایای طبیعی، خود را وقف نجات کودکان، سالمندان و گاهی اموال مادی می‌کنند، که این امر اغلب به بهای به خطر افتادن امنیت خودشان تمام می‌شود. نوع پوشش آن‌ها، دسترسی کمتر به آموزش و احتمال پایین‌تر یادگیری مهارت‌هایی مانند شنا نیز به افزایش مرگ‌ومیرشان دامن می‌زند. پس از تخلیه، زنان همچنان به مراقبت از اعضای خانواده و انجام کارهای خانگی ادامه می‌دهند، که این به زیان سلامت خودشان است. آن‌ها در دوره‌های پس از بلایای طبیعی، به‌ویژه از نظر خشونت جنسی، بیش از مردان قربانی خشونت می‌شوند. همچنین، بسیاری از زنان ناچارند تحصیل را رها کرده و برای تأمین نیازهای خانواده کار کنند، که این امر در درازمدت تبعیض علیه آن‌ها را شدت می‌بخشد. رجوع کنید به:

Carmen Abao, Liberty Chee, Maria Elissa Jayme_Lao, Diana Mendoza et al., *Women in Natural Disasters: Indicative Findings in Unraveling Gender in Institutional Responses*, ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights Thematic Study, 2019.

۲۰. با آن‌که انتقال پسماندها مشمول مقررات بین‌المللی است، این مقررات همچنان بسیار ناقص‌اند. نگاه کنید به:

Philippe Billet, "Les réglementations imparfaites des injustices environnementales: l'exemple des transferts internationaux aux déchets [The imperfect regulations of environmental injustice: the example of international waste transfers]", in Cyrille Harpet (dir.), *Justice et injustice environnementale [Environmental Justice and Injustice]*, Paris, L'Harmattan, 2016.

۲۱. به نقل از:

James A. Swaney, "So What's Wrong with Dumping on Africa?", *Journal of Economic Issues*, 1994, vol. 28, no. 2, pp. 367 _ 377.

لارنس سامرز صراحتاً چنین نتیجه گرفت: مخالفت‌هایی که ناگزیر در برابر «پیشنهاد انتقال آلودگی به کشورهای کمتر توسعه‌یافته» مطرح می‌شود، می‌تواند طرح‌هایی را که بانک جهانی در جهت آزادسازی ارانه می‌دهد تضعیف کند.

22. The Lancet Commission on pollution and health, *The Lancet*, 2017, vol. 391, no. 10119, pp. 462 _ 512.

23. The Lancet Commission on pollution and health, *The Lancet*, 2017, vol. 391, no. 10119, pp. 462 _ 512.

در همه گروه‌های بیماری‌های مرتبط با آلودگی هوا، مردم کشورهای فقیرتر آسیب‌پذیرترند: میزان ابتلا به عفونت‌های تنفسی پنج برابر، به التهاب نای، برونشیت و سرطان ریه شش برابر، و به بیماری‌های مزمن قلبی و ریوی سه برابر بیش از دیگر کشورها گزارش شده است.

24. Eloi Laurent, *Et si la santé guidait le monde? [What If Health Guided the World?]*, Les Liens Qui Libèrent, 2020.

۲۵. در انگلستان نیز بیش از ۸۰ درصد صنایع آلاینده، مراکز دفن و پردازش پسماند در فقیرترین مناطق مستقر هستند؛ در این مناطق، نرخ تولد نوزادان کم‌وزن و بروز سرطان‌ها و بیماری‌های تنفسی به‌طور چشمگیری بالاتر از میانگین کشور است.

Karen Bell, *Working Class Environmentalism: An Agenda for a Just and Fair Transition to Sustainability*, London, Palgrave Macmillan, 2020.

۲۶. آلودگی هوا به بیماری‌های قلبی، سکته مغزی، ذات‌الریه و سرطان ریه منجر می‌شود، در حالی که آلودگی آب به بیماری‌های گوارشی، اسهال و انواع عفونت‌ها می‌انجامد. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که ده‌ها ماده آلاینده در بدن کودکان و زنان باردار یافت می‌شود، که پیامد این امر کندذهنی کودکان، بیش‌فعالی و اختلالات توجه و رفتار است.

۲۷. بنگرید به:

Eloi Laurent, "Mesurer et réduire les inégalités environnementales en France [Measuring and reducing environmental inequalities in France]", in Catherine Larrère (dir.), *Les inégalités environnementales [Environmental Inequalities]*, 2017, Paris, Presses universitaires de France, pp. 29 _ 51.

۲۸. پس از سرب، پنبه نسوز، دی‌کلرودی‌فنیل‌تری‌کلرواتان،^۸ پلی‌کلرینه‌بی‌فنیل^۹ و کلروفلوئوروکربن‌ها،^{۱۰} اکنون زمان نوروتوکسین‌ها،^{۱۱} علف‌کش‌ها، حشره‌کش‌ها، اختلال‌گرهای غدد درون‌ریز، نانومواد و پسماندهای دارویی فرا رسیده است.

⁸ Dichlorodiphenyltrichloroethane

⁹ polychlorinated biphenyl

۲۹. بنگرید به:

Ashkan Afshin et al., “Health effects of dietary risks in 195 countries, 1990–2017: A systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017”, *The Lancet*, 2019, vol. 393, no. 10184, pp. 1958–1972.

۳۰. بنگرید به:

the *World Happiness Report 2020*, and in particular Chapter 5, “How Affects Our Happiness”, by Christian Krekel and George MacKerron. Environmental Quality

۳۱. بنگرید به:

Karen Bell, *Working Class Environmentalism: An Agenda for a Just and Fair Transition to Sustainability*, London, Palgrave Macmillan, 2020.

۳۲. بنگرید به:

James Boyce, “Is inequality bad for the environment?”, *Research in Social Problems and Public Policy*, 2007, vol. 15, pp. 267–288; Liam Downey and Susan Strife, “Inequality, democracy, and the environment”, *Organization & Environment*, 2010, vol. 23, no. 2, pp. 155–188.

۳۳. مایکل سندل در کتاب

Michael Sandel, in *What Money Can't Buy: The Moral Limits of Markets*, Farrar Straus & Giroux, 2012

صراحتاً به برخی نمونه‌ها اشاره می‌کند: الیگارش‌هایی که با پول مجوز اقامت یا حتی تابعیت اروپایی می‌خرند، با پرداخت پول به دانشگاه‌های معتبر می‌روند، یا در بزرگراه‌های شلوغ و فرودگاه‌ها برای خود خط ویژه و مسیر سریع فراهم می‌کنند. او همچنین از مردان و زنانی سخن می‌گوید که در طیف دیگر جامعه قرار دارند و ناچارند اعضای بدن خود را بفروشند، اعضای بدنشان را برای آزمایش‌های دارویی بفروشند یا بدنشان را برای تولید مثل به دیگران اجاره دهند، یا در برابر چند دلار تبلیغی را روی پوست خود خال‌کوبی کنند. ثروتمندان می‌توانند تنها دارایی فقرا، یعنی زمانشان را، اجاره کنند، مثلاً برای ایستادن در صف به جای آن‌ها. همچنین، آن‌ها می‌توانند بخش‌های خصوصی شده شهرها را به همراه تیم‌های امنیتی‌شان یکجا بخرند، یا با پرداخت پول، حق آلوده کردن محیط زیست یا شکار حیواناتی مانند کرگدن، شیر، زرافه یا گراز دریایی را در سفرهای شکار به دست آورند.

¹⁰. Chlorofluorocarbon

¹¹. Neurotoxin

۳. مارپیچ نابرابری زیست‌محیطی و راه‌های برون‌رفت از آن

یادداشت‌ها

۱. این اندیشه که اقتصاد پس از دوره‌ای از انباشت ثروت، به دلیل محدودیت‌های طبیعی به حالت مانا می‌رسد، در اقتصاد لیبرال کلاسیک امری پذیرفته‌شده بود. آدام اسمیت در کتاب

An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, 1776

این واقعیت را بیان می‌کند که هر کشوری سرانجام به «حدی از ثروت، که طبیعت خاک و اقلیم و موقعیت‌اش نسبت به دیگر کشورها امکان دستیابی به آن را فراهم می‌کند، می‌رسد» و پس از آن «نه می‌تواند پیش‌تر رود و نه به عقب بازگردد». او برای مثال، چین را نمونه‌ای از وضعیا «مانا» توصیف می‌کند.

۲. کینز به این دیدگاه بعدی اخلاقی بخشید: «هنگامی که گردآوری ثروت دیگر اهمیتی اجتماعی نداشته باشد، تحولات بزرگی در اصول اخلاقی رخ خواهد داد. آنگاه می‌توانیم از شر بسیاری از قواعد شبه‌اخلاقی که دو‌یست سال ما را به بند کشیده‌اند و برخی از ناپسندترین خصلت‌های انسانی را به مقام والای فضیلت رسانده‌اند، خلاص شویم.»

John M. Keynes, "Economic Possibilities for our Grandchildren", in *Essays in Persuasion*, New York: Harcourt Brace, 1932, pp. 373 _ 375.

3. Thorstein Veblen, *The Theory of the Leisure Class* (1899), New York, The Macmillan Company, 1970, p. 26.

4. Thorstein Veblen, *The Theory of the Leisure Class* (1899), New York, The Macmillan Company, 1970, p. 32.

5. Thorstein Veblen, *The Theory of the Leisure Class* (1899), New York, The Macmillan Company, 1970, p. 93.

6. Thorstein Veblen, *The Theory of the Leisure Class* (1899), New York, The Macmillan Company, 1970, pp. 103 _ 104.

7. John M. Keynes, "Economic Possibilities for our Grandchildren", in *Essays in Persuasion*, New York: Harcourt Brace, 1932, p. 373.

8. Richard Easterlin, "Does Economic Growth Improve the Human Lot?", in Paul A. David and Melvin W. Reder (eds.), *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honor of Moses Abramovitz*, New York, Academic Press, 1974.

9. Tibor Scitovsky, *The Joyless Economy: An Inquiry into Human Satisfaction and Consumer Dissatisfaction*, Oxford, Oxford University Press, 1976.

10. Robert Frank, *Luxury Fever: Weighing the Cost of Excess*, Princeton (NJ), Princeton University Press, 2010.

11. David Goodhart, *The Road to Somewhere: The Populist Revolt and the Future of Politics*, London, C. Hurst & Co., 2017.

12. Hartmut Rosa, *Alienation and Acceleration: Towards a Critical Theory of Late_Modern Temporality*, NSU Press, 2010.

13. John Crary, *24/7: Late Capitalism and the Ends of Sleep*, Verso, 2014.

14. Anthony Galluzzo, *La fabrique du consommateur [The Consumer Factory]*, Paris, La Découverte, 2020.

15. Michael Dawson, *The Consumer Trap: Big Business Marketing in American Life*, Urbana, University of Illinois Press, 2003.

۱۶. شیوه‌ای که جوامع مرفه ما فقر را درک می‌کنند، به تشدید این پدیده‌ها دامن می‌زند. فقر به صورت مطلق تعریف شده است و به معنای

محرومیت از کالاهایی است که برای داشتن زندگی شایسته لازم‌اند؛ همان چیزی که کینز آن را «نیازهای مطلق» می‌نامید. مقابله با این نوع فقر

از طریق ارائه همگانی خدمات عمومی ممکن است؛ خدماتی مانند آموزش، بهداشت، مسکن، انرژی‌های اساسی، حمل‌ونقل و ارتباطات. اما فقر نه به صورت مطلق، بلکه به صورت نسبی تعریف می‌شود، یعنی بر پایه درصدی از درآمد متوسط جامعه (۵۰ یا ۶۰ درصد، مطابق تعریف‌های اروپایی). در جامعه در حال رشد که درآمدهای بالا و میانه پیوسته افزایش می‌یابند، خط فقر نیز مدام بالا می‌رود. این واقعیت که پس از جنگ جهانی دوم درآمد خانوارها ظرف تنها یک نسل در مقیاس واقعی سه برابر شد، پیامدهای اجتماعی و فرهنگی پایداری بر جای گذاشت. «سی سال درخشان» (۱۹۴۵ تا ۱۹۷۵) در همه طبقات اجتماعی میل به ارتقای جایگاه و تحرک اجتماعی را تقویت کرد؛ میلی که بیش از هر چیز در قالب تمایل به مصرف بیشتر جلوه‌گر شد.

17. Richard Wilkinson and Kate Pickett, *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*, London, Allen, 2009.

۱۸. انتخاب نوع انرژی نیز نقش بزرگی دارد: کشورهایی که بخش بزرگی از سبد انرژی خود را به نیروی هسته‌ای اختصاص داده‌اند، کمتر از کشورهایی که عمدتاً بر زغال‌سنگ، نفت یا گاز تکیه دارند، گاز گلخانه‌ای تولید می‌کنند. با این حال، این مقایسه همه واقعیت را نشان نمی‌دهد، زیرا انتشارهایی که در جریان ساخت نیروگاه‌های هسته‌ای، از کار انداختن آن‌ها و مدیریت پسماندهای هسته‌ای ایجاد می‌شود، معمولاً محاسبه نمی‌گردد.

19. Ori Heffetz, "A Test of Conspicuous Consumption: Visibility and Income Elasticity", *Review of Economics and Statistics*, 2011, vol. 93, no. 4, pp. 1101 _ 1117; Lukasz Walasek and Gordon DA Brown, "Income Inequality and Status Seeking: Searching for Positional Goods in Unequal U.S. States", *Psychological Science*, 2015, vol. 26, no. 4, pp. 527 _ 533.

20. Lucas Chancel, *Unsustainable Inequalities*, Social Justice and the Environment, Cambridge (MA), Harvard University Press, 2020, p. 32.

21. Joseph E. Stiglitz, *The Great Divide: Unequal Societies and What We Can Do about Them*, New York, Norton & Company, 2015, p. 92.

22. Rik Pieters, "Bidirectional dynamics of materialism and loneliness: Not just a vicious circle", *Journal of Consumer Research*, 2013, vol. 40, no. 4, pp. 615 _ 631.

۲۳. به طور میانگین، میزان تولید گازهای گلخانه‌ای در ژاپن نصف ایالات متحده است و در فرانسه تنها یک سوم آن. این تفاوت به روشنی در الگوهای مصرفی دیده می‌شود؛ از جمله در مصرف پوشاک، گوشت، آب و همچنین در میزان تولید زباله. بنگرید به:

Danny Dorling, *The Equality Effect: Improving Life for Everyone*, London, New Internationalist, 2017.

۲۴. بر پایه برآوردهای سال ۲۰۱۰ کایل نایت، ژولیت شور و اندرو یورگنسون در:

Kyle Knight, Juliet Schor and Andrew Jorgenson, "Wealth nequality and carbon emissions in high income coun_tries", *Social Currents*, 2017, vol. 4, no. 5, pp. 403 _ 412.

25. Benjamin Radcliff, *The Political Economy of Human Happiness: How Voters' Choices Determine the Quality of Life*, Cambridge, Cambridge Uni_ versity Press, 2013.

26. Chantal Mouffe, *L'illusion du consensus [The Illusion of Consensus]*, Paris, Albin Michel, 2016. شعار هواداران برگزیت، «کنترل را پس بگیر»، این وعده سیاسی را بهتر از هر عبارت دیگری خلاصه می‌کند.

۲۷. این تر را دیوید گودهارت^{۱۲} در کتاب

The Road to Somewhere: The Populist Revolt and the Future of Politics, London, C. Hurst & Co., 2017

مطرح و فراگیر کرد. لایه‌بندی اجتماعی مسئله بوم‌شناختی از آن‌رو پررنگ‌تر می‌شود که «بوم‌شناسی بازار» عملاً منافع ثروتمندان را در اولویت قرار می‌دهد. در کنار آن، نابرابری در دسترسی به مصرف کالاها با گفتمانی اخلاقی همراه است که شیوه‌های زندگی ثروتمندان را ارزشمند جلوه می‌دهد و رفتار فقیرترین اقشار را نکوهش و انگ‌گذاری می‌کند. بنگرید به:

Peter Dauvergne, *Environmentalism of the Rich*, Cambridge (MA), MIT Press, 2016.

28. Jacques Lévy, Jean_Nicolas Fauchille and Ana Pòvoas, *Theories de la justice spatiale, Géographie du juste et de l'injuste [A Theory of Spatial Justice: Geography of the Just and the Unjust]*, Paris, Odile Jacob, 2018

29. Tim Jackson, *Prosperity without Growth: Economics for a Finite Planet*, London, Earthscan, 2009.

30. Robert Frank, *Luxury Fever: Weighing the Cost of Excess*, Princeton (NJ), Princeton University Press, 2010, pp. 72 et seq.

¹². David Goodhart

۳۱. در سال ۲۰۱۰، تیم جکسون،^{۱۳} اقتصاددان بریتانیایی، با مقایسه سطح درآمد و برداشت افراد از میزان شادی، برآورد کرد که حدود ۱۵ هزار دلار در سال برای هر نفر سقفی است که پس از آن افزایش ثروت دیگر به افزایش خوشبختی نمی‌انجامد. البته این عدد تنها میانگینی کلی است؛ در واقعیت، این مرز به عواملی چون هزینه زندگی، سازوکارهای بازتوزیع، ثروت فردی و میزان دسترسی به خدمات عمومی رایگان بستگی دارد.

۳۲. در مقابل، مصرف غیرمادی معمولاً لذتی فزاینده در طول زمان ایجاد می‌کند: مثلاً یادگیری موسیقی، یک ورزش یا زبان خارجی در آغاز دشوار به نظر می‌رسد، اما رضایتی که به مرور از این فعالیت‌ها حاصل می‌شود، با گذشت سال‌ها بیشتر و عمیق‌تر خواهد شد.

33. David Goodhart, *The Road to Somewhere: The Populist Revolt and the Future of Politics*, London, C. Hurst & Co., 2017, p. 42.

34. Michael Sandel, *The Tyranny of Merit: What's Become of the Common Good?*, Farrar, Straus and Giroux, 2020.

35. Benjamin Radcliff, *The Political Economy of Human Happiness: How Voters' Choices Determine the Quality of Life*, Cambridge, Cambridge University Press, 2013.

36. Jason Hickel, "Is it possible to achieve a good life for all within planetary boundaries?", *Third World Quarterly*, 2019, vol. 40, no. 1, pp. 18 _ 35.

۳۷. بنگرید به پژوهش‌های کیت پیکت و ریچارد ویلکینسون که پیش‌تر به آن‌ها اشاره شد و همچنین خلاصه‌هایی که تیم جکسون، جیسون هیکل و برنارد رادکلیف به آن‌ها ارجاع داده‌اند. برای یک خلاصه کلی نیز بنگرید به:

Anna Coote and Andrew Percy, *The Case for Universal Public Services*, London, Polity Press, 2020.

38. Peter Dauvergne, *Environmentalism of the Rich*, Cambridge (MA), MIT Press, 2016.

39. Albert Hirschman, *Vers une économie politique élargie [Towards a Broader Political Economy]*, Paris, Minuit, 1986, pp. 93 _ 94.

40. Henry Shue, "Subsistence emissions and luxury emissions", *Law & Policy*, 1993, vol. 15, no. 1, pp. 39 _ 60.

تقویت گفت‌وگوی دموکراتیک تضمین نمی‌کند که بهترین انتخاب‌ها همیشه برگزیده شوند، چنان‌که برگزارکنندگان سونیسی هم‌پرسی ممنوعیت گلیفوسات به سختی دریافتند. اما دست‌کم اطمینان می‌دهد که تصمیم‌ها آگاهانه و پس از بحثی عمومی و فراگیر گرفته شوند. هم‌تنظیم‌گری^{۱۴} با حضور کارشناسان عمومی و نمایندگان صنعت، که هنوز رایج‌ترین روش است، نه شفافیت را تضمین می‌کند و نه زمینه‌ساز گفت‌وگویی باز و آزاد است، و به‌طور ساختاری به سود شرکت‌های چندملیتی تمام می‌شود، زیرا آن‌ها توان بیشتری برای به‌کارگیری تخصص فنی در جهت اثرگذاری بر تصمیم‌ها دارند.

41. Razmig Keucheyan, *Les besoins artificiels, Comment sortir du consumérisme [Artificial Needs: How to Escape Consumerism]*, Paris, La Découverte, 2019.

جلوگیری از فروش محصولات غیرقابل تعمیر، الزام تولیدکنندگان به ارائه نقشه‌های فنی و تضمین دسترسی به قطعات یدکی، و اجبار به استفاده از تجهیزات بادوام، مواد خام کمتر، و اجزای قابل تعویض، همگی راه‌هایی برای کاهش زباله‌های انبوه و ارج نهادن دوباره به مهارت تعمیرکاران، چه حرفه‌ای و چه غیرحرفه‌ای، هستند. همچنین، وضع گارانتی‌های طولانی، ممنوعیت فروش ضمانت‌های تکمیلی و منع رویه‌هایی که دستمزد فروشندگان را به فروش این محصولات مالی وابسته می‌کند، ابزارهایی ساده برای تحمیل دموکراتیک ارزش‌های پایداری بر اقتصاد به شمار می‌آیند؛ ارزش‌هایی که اقتصاد به‌خودی‌خود از آن‌ها پشتیبانی نمی‌کند، زیرا سودی برایش ندارند.

۴۲. چون این مشاغل در ابتدا بیشتر به زنان سپرده می‌شد، ایجاد این خدمات عمومی به ورود و جای گرفتن آنان در بازار کار نیز یاری

رساند.

43. Édouard Delruelle, *Philosophie de l'État social, Civilité et dissensus au XXIe siècle [Philosophy of the Social State: Civility and Dissensus in the 21st Century]*, Paris, Kimé, 2020.

44. Thomas Piketty, *Capital and Ideology*, Cambridge (MA), Belknap Press, 2020, p. 427.

46. Thomas Piketty, *Time for Socialism: Dispatches from a World on Fire*, 2016 _ 2021, Yale University Press, pp. 237 _ 241.

47. Emmanuel Saez and Gabriel Zucman, *The Triumph of Injustice: How the Rich Dodge Taxes and How to Make Them Pay*, W. W. Norton, 2019, p. 150.

13. Tim Jackson

14. Co-regulation

۴۸. با تعیین نرخ ۲ درصد برای ثروت‌های بین ۵۰ میلیون تا ۱ میلیارد دلار و ۳ درصد برای ثروت‌های بیش از ۱ میلیارد دلار، این مالیات جدید بر ثروت می‌تواند ۱ درصد از درآمد ملی را فراهم کند (مالیات خروج ۴۰ درصدی می‌تواند به جلوگیری از فرار مالیاتی یاری رساند).

49. Economists' Statement on Carbon Dividends Organized by the Climate Leadership Council, www.econstatement.org.

50. James K. Boyce, *The Case for Carbon Dividends*, London, Polity Press, 2019.

۵۱. همچنین می‌توان بخشی از این درآمدها را به حمایت مستقیم از خانوارهایی اختصاص داد که توانایی مالی برای عایق‌بندی خانه‌هایشان یا تعویض وسایل نقلیه خود ندارند.

52. Florence Jaumotte and Carolina Osorio Buitron, *Inequality and Labor Market Institutions*, International Monetary Fund, July 2015. See also Anthony B. Atkinson, *Inequality: What Can Be Done?*, Cambridge (MA), Harvard University Press, 2015.

۵۳. در ایالات متحده، شکاف درآمدی در دهه ۱۹۶۰ به طور متوسط ۱ به ۲۰ بود و اکنون به ۱ به ۳۰۰ رسیده است. بنگرید به:

Sam Pizigati, *The Case for a Maximum Wage*, London, Polity, 2018.

54. Copernic Foundation, *Vers une société plus juste, Manifeste pour le plafonnement des revenus et des patrimoines [Towards a Fairer Society: Manifesto for the Capping of Income and Wealth]*, Paris, Les Liens Qui Libèrent, 2019, p. 46.

بودجه مرجع برای برخورداری از زندگی شایسته در فرانسه در سال ۲۰۱۹، برای یک بازنشسته تنها ۱۶۹۳ یورو، برای زوج بازنشسته ۲۳۱۲ یورو، برای زوج شاغل بدون فرزند ۲۰۵۹ یورو، و برای خانواده تک‌والد با دو فرزند ۲۷۱۵ یورو برآورد شده بود.

۵۵. برای رسیدن به این سقف، می‌توان بار دیگر نرخ‌های مالیاتی نزدیک به ۱۰ درصد را بر بالاترین درآمدها – صرف‌نظر از منبع آن‌ها – اعمال کرد و در شرکت‌ها فاصله حداکثری دستمزدها را تعیین نمود؛ رویکردی که مزیتش این است که وقتی مدیران در پی افزایش درآمد خود باشند، ناگزیر به بالا بردن حقوق کارکنان نیز می‌شوند. با این حال، چالش اصلی در رقابت مالیاتی بین‌المللی نهفته است که ایجاد چنین سازوکارهایی را در سطح فقط یک کشور خاص، به امری غیرواقع‌بینانه بدل می‌کند.

۵۶. انرژی‌های تجدیدپذیر به طور معمول نیروی کار بیشتری می‌طلبد تا انرژی هسته‌ای یا سوخت‌های فسیلی؛ همین‌طور کشاورزی بوم‌شناختی در مقایسه با کشاورزی صنعتی، و تولید پایدار در برابر تولیدی که بر پایه ازمدافتادگی برنامه‌ریزی‌شده است. گذار به اقتصادی کم‌کربن همچنین می‌تواند فرصت‌های شغلی فراوانی در بازسازی انرژی ساختمان‌ها، گسترش جابه‌جایی نرم و جمعی، بازیافت مواد و گردشگری محلی ایجاد کند. در زمینه سازگاری با تغییرات اقلیمی نیز لازم است منابع بیشتری به حفظ تنوع زیستی و چشم‌اندازهای طبیعی اختصاص یابد. و از آن‌جا که آثار تغییرات اقلیمی همین امروز هم در اروپا احساس می‌شود، اقداماتی برای مقابله با پیامدهای خشکسالی‌ها و سیلاب‌ها ضروری است که به بسیج گسترده نیروی کار نیاز خواهد داشت.

Robert Pollin, *Greening the Global Economy*, Cambridge (MA), MIT Press, 2015.

۵۷. امروزه فقط در اتحادیه اروپا، ۵۰۰'۰۰۰ شغل در صنعت زغال‌سنگ، ۱۴ میلیون در صنعت خودرو، ۱۲ میلیون در حمل‌ونقل جاده‌ای، ۶ میلیون در صنایع سنگین، ۵ میلیون در حمل‌ونقل هوایی، ۵۰۰'۰۰۰ در هوانوردی و ۲۴۰'۰۰۰ در حمل‌ونقل دریایی وجود دارد. همه این مشاغل لزوماً به طور کامل از بین نمی‌روند، اما همگی از گذار به اقتصاد بی‌کربن تأثیر خواهند پذیرفت. بنگرید به:

Benjamin Denis, "La «neutralité climatique» européenne est-elle socialement juste? [Is European "Climate Neutrality" Socially Just?]", *Politique*, 2020, no. 114.

۵۸. بر اساس برخی پژوهش‌ها، در دو دهه آینده، بیش از نیمی از مشاغل کنونی ممکن است با فناوری‌های دیجیتال جایگزین شوند. هر فعالیت یا فرآیند فکری که بتوان آن را قاعده‌مند کرد، احتمالاً توسط ربات‌ها یا نرم‌افزارها انجام خواهد شد. این روند هم‌اکنون در حوزه‌های خرده‌فروشی، امور مالی، خدمات پستی، گردشگری، استخدام و مراکز تماس به طور چشمگیری در جریان است و می‌تواند به مشاغلی چون مراقبت‌های فردی، نگهداری، حمل‌ونقل مسافر (رانندگان) و خدمات غذایی (متصدیان بار) گسترش یابد. برای مروری بر مطالعات مرتبط با این موضوع، بنگرید به:

Gérard Valenduc and Patricia Vendramin, *Work in the Digital Economy: Sorting the Old from the New*, European Trade Union Institute, Working Paper, Brussels, 2016.

59. Ann Pettifor, *The Case for the Green New Deal*, London, Verso, 2019.

۶۰. این استدلال فزاینده‌تر از محافل سوسیال‌دموکرات‌ها می‌رود: جودیت شکلا، فیلسوف لیبرال، نیز بر این باور بود که حق کار، که بتوان آن را از دولت مطالبه کرد، بخشی اساسی از شهروندی است، هم‌ارز حقوق مدنی و سیاسی، زیرا در جامعه‌ای که کار برای رهایی و منزلت اجتماعی ضروری است، این حق اهمیتی بنیادین دارد. بنگرید به:

- Judith Shklar, *American Citizenship, The Quest for Inclusion*, Cambridge (MA), Harvard University Press, 1995.
61. Anthony B. Atkinson, *Inequality: What Can Be Done?*, Cambridge (MA), Harvard University Press, 2015, pp. 140 *et seq.*
- در سطح جهانی، پرداخت درآمدی معادل حداقل دستمزد به کسانی که کارشان را از دست داده‌اند، مانع از شدت گرفتن چرخه‌های رکود می‌شود. در سطح فردی، محافظت از این افراد در برابر بیکاری طولانی‌مدت، مهارت‌ها و توانایی‌هایشان را حفظ می‌کند و احتمال یافتن شغل جدید را افزایش می‌دهد. تضمین شغل بدین‌سان به کاهش پیامدهای ثانویه بیکاری، مانند فقر، تنش‌های خانوادگی، اعتیاد، مشکلات سلامت روان، از دست دادن مهارت‌ها، تنهایی و خشونت خانوادگی کمک می‌کند و خطر بازتولید این مسائل در نسل‌های آینده را کاهش می‌دهد.
۶۲. تأمین مالی این سازوکار باید به‌صورت متمرکز، در سطح ملی یا حتی اروپایی، انجام گیرد. زیرا مقامات محلی و منطقه‌ای که بیش از همه از بیکاری متأثر شده‌اند، بیشترین نیاز را به این سازوکارها دارند، اما از کمترین توان مالی برخوردارند. بنگرید به:
- Pavlina R. Tcherneva, *The Case for a Job Guarantee*, London, Polity Press, 2020.
- در عین حال، اجرای این نظام باید تا جای ممکن غیرمتمرکز باشد تا نیازهای اجتماعی واقعی مناطق را به‌خوبی برآورده سازد.
63. John M. Keynes, "Economic Possibilities for Our Grandchildren", in *Essays in Persuasion*, New York: Harcourt Brace, 1932, p. 366.
64. John M. Keynes, "Economic Possibilities for Our Grandchildren", in *Essays in Persuasion*, New York: Harcourt Brace, 1932, p. 375.
۶۵. با گسترش فناوری‌های نوین اطلاعاتی، میزان دسترس‌پذیری کارکنان برای کارفرمایان نه‌تنها کاهش نیافته، بلکه به‌شکل فزاینده‌ای بیشتر شده است.
66. Juliet B. Schor, "Sustainable Consumption and Worktime Reduction", *Journal of Industrial Ecology*, 2005, vol. 9, no. 1 _ 2, pp. 37 _ 50; Jared B. Fitzgerald, Andrew K. Jorgenson and Brett Clark, "Energy consumption and working hours: A longitudinal study of developed and developing nations, 1990 _ 2008", *Environmental Sociology*, 2015, vol. 1, no. 3, pp. 213 _ 223.
67. Kyle W. Knight, Eugene A. Rosa and Juliet B. Schor, "Could working less reduce pressure on the environment? A cross national panel analysis of OECD countries, 1970 _ 2007", *Global Environmental Change*, 2013, vol. 23, no. 4, pp. 691 _ 700.
۶۸. برعکس، اگر کشورهای اروپایی ساعات کار خود را به سطح ایالات متحده برسانند، شدت مصرف انرژی آن‌ها ۲۵ درصد افزایش خواهد یافت. بنگرید به:
- David Rosnick and Mark Weisbrot, "Are shorter work hours good for the environment? A comparison of U.S. and European energy consumption", *International Journal of Health Services*, 2007, vol. 37, no. 3, pp. 405 _ 417.
69. Walter Korpi and Joakim Palme, "The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality, and Poverty in the Western Countries", *American Sociological Review*, 1998, vol. 63, no. 5, pp. 661 _ 687.
۷۰. درآمد پایه برای جوانان می‌تواند بر اساس درآمد والدین یا به‌صورت بی‌فیدوشروط ارائه شود. گزینه دوم این عیب را دارد که برای خانواده‌های مرفه منفعتی غیرمنتظره ایجاد می‌کند، اما مانند یارانه‌های خانوادگی، هم مشروعیت و هم سادگی اداره این سازوکار را تضمین می‌کند و در عین حال باعث تقویت استقلال جوانان این خانواده‌ها در برابر والدینشان می‌شود. علاوه بر این، باید توجه داشت که دولت به‌طور متوسط برای آموزش هر جوان حدود ۱۲۰ هزار یورو هزینه می‌کند. با این حال، بسیاری زودتر از ادامه تحصیل بازمی‌مانند و تنها نیمی از این سرمایه صرف آنان می‌شود، در حالی که برخی دیگر دو برابر این مبلغ را استفاده می‌کنند. بر این اساس می‌توان «حق برداشت»ی میان ۱۰۰ تا ۱۵۰ هزار یورو برای کسانی تعیین کرد که پیش از ۲۵ سالگی وارد تحصیلات عالی نشده‌اند و قصد دارند در سال‌های بعدی زندگی به آن پردازند. بنگرید به:
- Thomas Piketty, *Capital and Ideology*, Cambridge (MA), Belknap Press, 2020, pp. 1161 _ 1164.
71. Norberto Bobbio, *Left and Right: The Significance of a Political Distinction*, Chicago, Polity Press, 1996.

۴. نقد استدلال بوم‌شناختی

یادداشت‌ها

1. Boris Frankel, *The Post Industrial Utopians*, Oxford, Polity Press, 1987, p. 227.
2. Robert E. Goodin, *Green Political Theory*, Oxford, Polity Press, 1992, p. 120.
3. Jason W. Moore (ed.), *Anthropocene or Capitalocene?: Nature, History, and the Crisis of Capitalism*, London, PM Press/Kairos, 2016.
4. Andreas Malm, *How to Blow Up a Pipeline*, London, Verso Books, 2021.
5. The work of American sociologist Daniel Bell, which greatly influenced European sociology, crystallised these theses, notably in his books *The End of Ideology*, New York, Free Press, 1960; *The Coming of Post Industrial Society*, New York, Basic Books, 1973; and *The Cultural Contradictions of Capitalism*, New York, Basic Books, 1976.
6. Serge Audier, *L'âge productiviste, Hégémonie prométhéenne, brèches et alternatives écologiques* [*The Productivist Age: Promethean Hegemony, Breaches, and Environmental Alternatives*], Paris, La Découverte, 2019.
7. Ronald Inglehart, *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*, Princeton (NJ), Princeton University Press, 1977.
8. Ronald Inglehart, "The changing structure of political cleavages in Western society", in Russell J. Dalton, Scott E. Flanagan (eds.), *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies: Realignment or Dealignment?*, Princeton (NJ), Princeton University Press, 1984, p. 25.
9. John McNeill, *Something New under the Sun: An Environmental History of the Twentieth Century World*, New York, Norton & Company Inc., 2000.
10. John McNeill, *Something New under the Sun: An Environmental History of the Twentieth Century World*, New York, Norton & Company Inc., 2000.
11. Hans Jonas, *The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age*, Chicago (IL), University of Chicago Press, 1984, p. 11.
12. Hans Jonas, *The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age*, Chicago (IL), University of Chicago Press, 1984, p. 136.
13. Hans Jonas, *The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age*, Chicago (IL), University of Chicago Press, 1984, p. 139.
14. Hans Jonas, *The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age*, Chicago (IL), University of Chicago Press, 1984, p. 139.
15. Hans Jonas, "Le monde n'est ni axiologiquement neutre, ni disponible à volonté. La responsabilité comme obligation de survie" [*The world is neither axiologically neutral, nor available at will. Responsibility as an obligation of survival*] (1992), in *Une éthique pour la nature* [*An Ethics for Nature*], Paris, Desclée de Brouwer, 2000, p. 93.
16. Hans Jonas, *The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age*, Chicago (IL), University of Chicago Press, 1984, p. 147.
17. Hans Jonas, *The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age*, Chicago (IL), University of Chicago Press, 1984, pp. 149–151.
18. Hans Jonas, *The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age*, Chicago (IL), University of Chicago Press, 1984, pp. 149–151.
19. Dominique Bourg, Kerry Whiteside, *Vers une démocratie écologique, Le citoyen, le savant et le politique* [*For an Ecological Democracy: The Citizen, the Scholar, and the Politician*], Paris, Seuil, 2010, pp. 74–75.

20. Dominique Bourg, Kerry Whiteside, *Vers une démocratie écologique, Le citoyen, le savant et le politique* [For an Ecological Democracy: The Citizen, the Scholar, and the Politician], Paris, Seuil, 2010, pp. 74–75.
21. Dominique Bourg, Kerry Whiteside, *Vers une démocratie écologique, Le citoyen, le savant et le politique* [For an Ecological Democracy: The Citizen, the Scholar, and the Politician], Paris, Seuil, 2010, p. 93.
22. Dominique Bourg, Kerry Whiteside, *Vers une démocratie écologique, Le citoyen, le savant et le politique* [For an Ecological Democracy: The Citizen, the Scholar, and the Politician], Paris, Seuil, 2010, p. 93.
23. Hans Jonas, “Technique, liberté et obligation” [Technique, Freedom, and Obligation], in *Une éthique pour la nature* [An Ethics for Nature], Paris, Desclée de Brouwer, 2000, p. 190.
24. Hans Jonas, *The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age*, Chicago (IL), University of Chicago Press, 1984, p. 27.
25. Hans Jonas, “Technique, liberté et obligation” [Technique, Freedom, and Obligation], in *Une éthique pour la nature* [An Ethics for Nature], Paris, Desclée de Brouwer, 2000, p. 188. Hans Jonas,
26. “Au plus près d’une issue fatale” [Close to a Fatal Outcome], in *Une éthique pour la nature* [An Ethics for Nature], Paris, Desclée de Brouwer, 2000, p. 41.

۲۷. بنگرید به یکی از پرفروش‌ترین کتاب‌های دهه اخیر:

- Pablo Servigne, Raphaël Stevens and Gauthier Chapelle, *Another End of the World Is Possible: Living the Collapse (and Not Merely Surviving It)*, Cambridge, Polity Press, 2021.
28. Pablo Servigne, Raphaël Stevens, Gauthier Chapelle, *Another End of the World Is Possible: Living the Collapse (and Not Merely Surviving It)*, Cambridge, Polity Press, 2021, p. 50.
 29. André Gorz, *Ecologica*, London, Seagull Books, 2010.
 30. Erik Olin Wright, *How to Be an Anticapitalist in the 21st Century*, London, Verso Books, 2019.
 31. Albert Hirschman, *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*, Cambridge (MA), Harvard University Press, 1970.
 32. Murray Bookchin, *L’écologie sociale, Penser la liberté au-delà de l’humain* [Social Ecology: Thinking about Freedom beyond the Human], Marseille, Éditions Wildproject, 2020, pp. 253–255.
 33. Murray Bookchin, *L’écologie sociale, Penser la liberté au-delà de l’humain* [Social Ecology: Thinking about Freedom beyond the Human], Marseille, Éditions Wildproject, 2020, pp. 253–255.
 34. Murray Bookchin, *L’écologie sociale, Penser la liberté au-delà de l’humain* [Social Ecology: Thinking about Freedom beyond the Human], Marseille, Éditions Wildproject, 2020, pp. 253–255.
 35. Murray Bookchin, *L’écologie sociale, Penser la liberté au-delà de l’humain* [Social Ecology: Thinking about Freedom beyond the Human], Marseille, Éditions Wildproject, 2020, pp. 253–255.
 36. James O’Connor, “La seconde contradiction du capitalisme: cause et conséquences” [The Second Contradiction of Capitalism: Causes and Consequences], in Jean-Marie Haribey, Michael Löwy (eds.), *Capital contre nature* [Capital versus Nature], Paris, PUF, 2003, pp. 57–66; and John Bellamy Foster, “Marx’s Theory of Metabolic Rift: Classical Foundations for Environmental Sociology”, *American Journal of Sociology*, 1999, vol. 105, no. 2, pp. 366–405.
 37. Herbert Marcuse, *Eros and Civilization: A Philosophical Inquiry into Freud*, Boston, Beacon Press, 1955; Guillaume Paoli, *Demotivational Training*, Berkeley, Cruel Hospice, 2013; and Paul Ariès, *La simplicité volontaire contre le mythe de l’abondance* [Voluntary Simplicity versus the Myth of Abundance], Paris, La Découverte, 2011.
 38. Erik Olin Wright, *How to Be an Anticapitalist in the 21st Century*, London, Verso Books, 2019, p. 44.
 39. Erik Olin Wright, *How to Be an Anticapitalist in the 21st Century*, London, Verso Books, 2019, p. 60.
 40. André Gorz, *Capitalism, Socialism, Ecology*, London, Verso Books, 1994, p. 30.

۵. از ترس تا امید

یادداشت‌ها

1. Émilie Hache, *Ce à quoi nous tenons. Propositions pour une écologie pragmatique* [What We Care About: Proposals for a Pragmatic Environmentalism], Paris: La Découverte, 2011.
Corine Pelluchon, *Réparons le monde. Humains, animaux et nature* [Let's Fix the World: Humans, Animals, and Nature], Paris: Rivages, 2020.

۲. به گفته شارل فوریه در:

- Charles Fourier, "Détérioration matérielle de la planète" [On the Material Degradation of the Planet], *La Phalange*, 1847, cité in Serge Audier, *La société écologique et ses ennemis. Pour une histoire alternative de l'émancipation* [Environmentalism Society and Its Enemies: An Alternative History of Emancipation], Paris: La Découverte, 2017, p. 114.
3. *Global Atlas of Environmental Justice*, www.ejatlas.org; Joan Martinez_Alier, *The Environmentalism of the Poor*, Basingstoke: Edward Elgar, 2003.
 4. Naomi Klein, *This Changes Everything: Capitalism vs. The Climate*, New York: Simon & Schuster, 2014, p. 352.
 5. Luc Boltanski & Eve Chiapello, *The New Spirit of Capitalism*, Paris: Gallimard, 2nd ed., 2011, pp. 85 _ 86.
 6. Martha Nussbaum, "Une éthique de la colère" [An Ethic of Anger], in *21 penseurs pour 2021* [21 Thinkers for 2021], Paris: Philosophie Magazine Éditeur, 2021, p. 120.
 7. Cynthia Fleury, *Ci_gît l'amer. Guérir du ressentiment* [Here Lies Bitterness: Recovering from Resentment], Paris: Gallimard, 2020.
 8. Martha Nussbaum, *The Monarchy of Fear. A Philosopher Looks at Our Political Crisis*, New York: Simon & Schuster, 2018, p. 206.
 9. Emmanuel Kant, *Théorie et pratique, et autres textes* [Theory and Practice, and Other Texts], Paris: Garnier_Flammariion, 1994, p. 88.
 10. Émile Durkheim, *Socialism*, New York: Collier Books, 1962, p. 41.
 11. Émile Durkheim, *Socialism*, New York: Collier Books, 1962, p. 39.
 12. Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Boston: Beacon Press, 2001, p. 138.
 13. Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Boston: Beacon Press, 2001, p. 137.
 14. Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Boston: Beacon Press, 2001, p. 75.
 15. Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Boston: Beacon Press, 2001, p. 76.
 16. Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Boston: Beacon Press, 2001, p. 76.
 17. Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Boston: Beacon Press, 2001, p. 187.
 18. Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Boston: Beacon Press, 2001, p. 175.
 19. Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Boston: Beacon Press, 2001, p. 176.
 20. Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Boston: Beacon Press, 2001, p. 176.

21. Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Boston: Beacon Press, 2001, p. 242.
 22. Cornelius Castoriadis, "The Crisis of the Identification Process", *Thesis Eleven*, vol. 49, no. 1, 1997, pp. 85 _ 98.
 23. Cornelius Castoriadis, "The Crisis of the Identification Process", *Thesis Eleven*, vol. 49, no. 1, 1997, pp. 85 _ 98.
 24. André Gorz, *Capitalism, Socialism, Ecology*, London: Verso Books, 1994, p. 153.
 25. Erik Olin Wright, *Envision Real Utopias*, London: Verso Books, 2010, p. 121.
 26. Nancy Fraser, Rahel Jaeggi, *Capitalism: A Conversation in Critical Theory*, Cambridge: Polity Press, 2018, p. 184.
 27. Franck Fischbach, *Qu'est-ce qu'un gouvernement socialiste? Ce qui est vivant et ce qui est mort dans le socialisme* [What Is a Socialist Government? What Is Living and What Is Dead in Socialism], Montréal: Lux, 2017, pp. 58, 199.
 28. Karl Marx, *Manuscripts de 1844* [Manuscripts of 1844], Paris: Flammarion, 1996, p. 114.
 29. Karl Marx, *Manuscripts de 1844* [Manuscripts of 1844], Paris: Flammarion, 1996, p. 116.
 30. Karl Marx, *Le Capital, Livre I* [Das Kapital, Volume I], Paris: Gallimard, 1963 & 1968; rééd. Folio essais, 2008, pp. 335 _ 336.
 31. Karl Marx, *Manuscripts de 1844* [Manuscripts of 1844], Paris: Flammarion, 1996, p. 348.
 32. Justus von Liebig, *The Natural Laws of Husbandry*, New York: Appleton, 1863, p. 261, cité in John Bellamy Foster, "Marx's Theory of Metabolic Rift: Classical Foundations for Environmental Sociology", *American Journal of Sociology*, vol. 105, no. 2, 1999, pp. 366 _ 405, p. 378.
 33. Karl Marx, *Le Capital, Livre I* [Das Kapital, Volume I], Paris: Gallimard, 1963 & 1968; rééd. Folio essais, 2008, pp. 545 _ 547.
 34. Karl Marx, *Le Capital, Livre I* [Das Kapital, Volume I], Paris: Gallimard, 1963 & 1968; rééd. Folio essais, 2008, pp. 545 _ 547. *Le Capital, Livres II et III* [Das Kapital, Volumes II & III], Paris: Gallimard, 1963 & 1968; rééd. Folio essais, 2008, p. 1986.
- صنعت گسترده و کشاورزی مکانیزه وسیع با هم همکاری می کنند. در آغاز، این دو از این جهت متمایز بودند که اولی عمدتاً نیروی کار و در نتیجه توان طبیعی انسان ها را فرسایش می دهد، در حالی که دومی مستقیماً حیات طبیعی خاک را فرسوده می سازد. اما در ادامه مسیر توسعه، این دو به هم می پیوندند، به گونه ای که نظام صنعتی در مناطق حاشیه ای نیز کارگران را از توان می اندازد و صنعت و تجارت هم ابزارهایی برای فرسودن خاک به کشاورزی عرضه می کنند. این روند به گسستی جبران ناپذیر در انسجام تعامل اجتماعی ای می انجامد که قوانین طبیعی حیات آن را تعیین کرده اند.
35. Karl Marx, *Le Capital, Livres II et III* [Das Kapital, Volumes II and III], Paris: Gallimard, 1963 & 1968; rééd. Folio essais, 2008, pp. 1947 _ 1948.
 36. Karl Marx, *Le Capital, Livres II et III* [Das Kapital, Volumes II and III], Paris: Gallimard, 1963 & 1968; rééd. Folio essais, 2008, p. 2049.
 37. Karl Marx, *Le Capital, Livre I* [Das Kapital, Volume I], Paris: Gallimard, 1963 & 1968; rééd. Folio essais, 2008, pp. 552 _ 553.
 38. James O'Connor, "La seconde contradiction du capitalisme: cause et conséquences" [*The Second Contradiction of Capitalism: Causes and Consequences*], in Jean Marie Haribey & Michael Löwy (eds.), *Capital contre nature* [Capital versus Nature], Paris: PUF, 2003, pp. 57 _ 66.
 39. Alfred Crosby, *Ecological Imperialism: The Biological Expansion of Europe, 900 _ 1900*, Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
 40. Kenneth Pomeranz, *The Great Divergence: China, Europe, and the Making of the Modern World Economy*, Princeton: Princeton University Press, 2000.
 41. Jean Baptiste Frescoz & Fabien Locher, *Les révoltés du ciel. Une histoire du changement climatique XVe _ XXe siècle* [The Rebels of the Sky: A History of Climate Change in the 15th _ 20th Centuries], Paris: Seuil, 2020.
 42. Pierre Charbonnier, *Affluence and Freedom: An Environmental History of Political Ideas*, Cambridge: Polity Press, 2021, p. 87.
 43. Nancy Fraser, "Climates of Capital: For a Trans Environmental Eco Socialism", *New Left Review*, no. 127, 2021, pp. 94 _ 127; and "What Should Socialism Mean in the Twenty First Century?", *The Socialist Register*, vol. 56, 2020.

این نقد را پیش‌تر تاریخ‌نگار آمریکایی، کارولین مرچنت، ترسیم کرده بود؛ کسی که خود را اکوسوسیالیست می‌داند و از اواخر دهه ۱۹۷۰ یکی از اصلی‌ترین سرچشمه‌های الهام جنبش‌های اکوفمینیستی بوده است. بنگرید به:

Carolyn Merchant, *The Death of Nature: Women, Ecology, and the Scientific Revolution*, San Francisco, Harper and Row, 1980 and “The scientific revolution and *The Death of Nature*”, *Isis*, 2006, no. 97, pp. 513 _ 533.

وال پلاموود، نظریه‌پرداز اکوفمینیست استرالیایی، با بازگشت به سرچشمه‌های عقل‌گرایی غربی، به پیوندهایی اشاره کرده که از زمان افلاطون در عقلانیت غربی میان دوگانه انسان_طبیعت و دیگر تقابلهایی چون مرد_زن، روح_جسم، عقل_احساس و ارباب_برده برقرار بوده است. بنگرید به:

Val Plumwood, *Feminism and the Mastery of Nature*, London, Routledge, 1993.

44. Joan Martinez_Alier, *The Environmentalism of the Poor*, Basingstoke: Edward Elgar, 2003, pp. 71, 73.

۶. فراتر از تولیدگرایی

یادداشت‌ها

1. Warde, Paul. *The Invention of Sustainability: Nature and Destiny, c. 1500 _ 1870*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
 2. Jonas, Hans. “Les perspectives éthiques doivent être complétées d’une nouvelle dimension [Ethical perspectives need to be supplemented with a new dimension].” In *Une éthique pour la nature [An Ethics for Nature]*, Paris: Desclée de Brouwer, 2000, p. 74.
 3. Castoriadis, Cornelius.
 - “La force révolutionnaire de l’écologie [The Revolutionary Force of Ecology].” In *Écrits politiques VII, Écologie et politique*. Saint-Loup de Naud: Éditions du Sandre, 2020, pp. 194 _ 195.
 - “Sur le contenu du socialisme [On the Content of Socialism].” In *Le contenu du socialisme [The Content of Socialism]*. Paris: UGE, 1979.
 - “Technique.” In *Les carrefours du labyrinthe I [The Crossroads of the Labyrinth I]*. Paris: Seuil, 1978.
 4. Berman, Sheri. *The Primacy of Politics: Social Democracy and the Making of Europe’s Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
 5. Jaurès, Jean. “Pour la laïque, Discours des 21 et 24 janvier 2010 devant la Chambre des députés [For the Secular, Speech of January 21 and 24, 2010 before the Chamber of Deputies].” In *Discours et conférences*. Paris: Flammarion, 2010, p. 217.
 6. Castel, Robert. *From Manual Workers to Wage Laborers: Transformation of the Social Question*. London: Routledge, 2017.
 7. Trentin, Bruno. *La Cité du travail, Le fordisme et la gauche [The City of Work: The Left and the Crisis of Fordism]*. Paris: Fayard, 2012, p. 94.
 8. Servigne, Pablo. “Lorsque notre vie est vraiment en jeu, nous la jouons solidaire [When Our Lives Are Really at Stake, We Work in Solidarity].” *Libération*, 11 May 2020.
 9. Kuznets, Simon. “How to Judge Quality.” *The New Republic*, vol. 147, no. 16, 1962, p. 29.
 10. Kennedy, Robert F. *Remarks at the University of Kansas, Lawrence, Kansas*, 18 March 1968.
 11. Laurent, Eloi. *Sortir de la croissance, Mode d’emploi [Getting Out of Growth: A User’s Guide]*. Paris: Les Liens qui Libèrent, 2nd ed., 2021.
 12. Brown, Lester R. *Eco_Economy: Building an Economy for the Earth*. New York: Routledge, 2013.
 13. Hickel, Jason. *Less Is More: How Degrowth Will Save the World*. London: Windmill Books, 2020, p. 206.
 14. Jason Hickel, *Less Is More: How Degrowth Will Save the World*, London, Windmill Books, 2020, p. 206.
 15. Lynn T. White Jr, “The historical roots of our ecologic crisis”, *Science*, 1967, vol. 155, no. 3767, pp. 1203–1207, p. 1205.
- نویسنده، جنبش بیت و هپی‌ها را «انقلابیون راستین روزگار ما» نامید، زیرا آنان رستگاری را در آئین بودیسم زن و هندوئیسم یافتند؛ او همچنین بر فضیلت‌های مسیحیت فرانسیسکن تأکید داشت.
16. Pierre Hadot, *The Veil of Isis: An Essay on the History of the Idea of Nature*, Cambridge (MA), Belknap Press, 2006, p. 85.
 17. Pierre Hadot, *The Veil of Isis: An Essay on the History of the Idea of Nature*, Cambridge (MA), Belknap Press, 2006, p. 123.

18. Carolyn Merchant, *The Death of Nature: Women, Ecology, and the Scientific Revolution*, San Francisco, Harper and Row, 1980, p. 416.
19. Carolyn Merchant, *The Death of Nature: Women, Ecology, and the Scientific Revolution*, San Francisco, Harper and Row, 1980, p. 416.
20. Philippe Descola, *Beyond Nature and Culture*, Chicago (IL), University of Chicago Press, 2013, p. 30.

۲۱. برای مروری انتقادی بر این اخلاق‌های غیرانسان‌محور بنگرید به:

- Gérald Hess, *Éthiques de la nature [The Ethics of Nature]*, Paris, PUF, 2013.
22. Bryan G. Norton, *Toward Unity among Environmentalists*, Oxford, Oxford University Press, 1991. For a review of criticisms of Norton, see Hicham_Stéphane Afeissa, “The transformative value of ecological pragmatism. An introduction to the work of Bryan G. Norton”, *Surveys and Perspectives, Integrating Environment and Society*, 2008, vol. 1, no. 1, pp. 73–79.
 23. Murray Bookchin, *L'écologie sociale, Penser la liberté au-delà de l'humain* [Social Ecology: Thinking about Freedom beyond the Human], Marseille, Éditions Wildproject, 2020, p. 137.
 24. Murray Bookchin, *L'écologie sociale, Penser la liberté au-delà de l'humain* [Social Ecology: Thinking about Freedom beyond the Human], Marseille, Éditions Wildproject, 2020, p. 121.
 25. Karl Marx, *Manuscripts de 1844*, Paris, Flammarion, 1996, p. 114.
 26. Murray Bookchin, *L'écologie sociale, Penser la liberté au-delà de l'humain* [Social Ecology: Thinking about Freedom beyond the Human], Marseille, Éditions Wildproject, 2020, p. 137.
 27. André Gorz, “Pour une critique des forces productives [For a critique of productive forces]” (1976), in *Leur écologie et la nôtre, Anthologie d'écologie politique* [Their Ecology and Ours: Anthology of Political Ecology], Paris, Seuil, 2020, pp. 168–169.

۷. برای مردم، به دست مردم

یادداشت‌ها

1. Xavier Poux, Pierre_Marie Aubert, *Une Europe agroécologique en 2050: une agriculture multifonctionnelle pour une alimentation saine. Enseignements d'une modélisation du système alimentaire européen* [An Agroecological Europe in 2050: A Multifunctional Agriculture for a Healthy Diet. Lessons from a Modelling of the European Food System], Paris, IDDRI, no. 09, 2018, pp. 1–78.
2. Jan Douwe Van der Ploeg, Dominique Barjolle, Janneke Bruil, Gianluca Brunori et al., “The economic potential of agroecology: Empirical evidence from Europe”, *Journal of Rural Studies*, vol. 71, October 2019, pp. 46–61.
3. Eric Holt_Giménez, *A Foodie's Guide to Capitalism: Understanding the Political Economy of What We Eat*, New York, Monthly Review Press, 2017.
4. IPES_Food (International Panel of Experts on Sustainable Food Systems), *From Uniformity to Diversity: A Paradigm Shift from Industrial Agriculture to Diversified Agroecological Systems*, June 2016.
5. Olivier de Schutter, *Agroecology and the Right to Food*, Report presented at the 16th Session of the United Nations Human Rights Council, December 2010.
6. Milton Friedman, “The social responsibility of business is to increase its profits”, *New York Times Magazine*, 13 September 1970, quoted by Kate Raworth, *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st Century Economist*, London, Random House Business, 2018, p. 319.
7. Mariana Mazzucato, *The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths*, London, Anthem Press, 2013.
8. Mario Telò, *Le New Deal européen, La pensée et la politique sociales_démocrates face à la crise des années trente* [Social_Democratic Thought and Politics in the 1930s Crisis], Brussels, Éditions de l'Université de Bruxelles, 1988.
9. Kalypso Nicolaïdis, *The Democratic Panopticon*, Noéma, 6 July 2021, www.noemag.com/the_democratic_panopticon/.
10. Paul Magnette, *Contrôler l'Europe, Pouvoirs et responsabilités dans l'Union européenne* [Controlling Europe: Powers and Responsibilities in the European Union], Bruxelles, Éditions de l'Université de Bruxelles, 2004.
11. Jürgen Habermas, *Justification and Application: Remarks on Discourse Ethics*, Cambridge, MIT Press, 1994, p. 31.
12. Bruno Latour, *Politics of Nature: How to Bring the Sciences into Democracy*, Cambridge (MA), Harvard University Press, 2004, p. 69.
13. Bruno Latour, *Politics of Nature: How to Bring the Sciences into Democracy*, Cambridge (MA), Harvard University Press, 2004, p. 106.
14. Paul Warde, *The Invention of Sustainability: Nature and Destiny, c. 1500–1870*, Cambridge, Cambridge University Press, 2018.
15. John Dewey, *The Public and Its Problems*, New York, Henry Holt, 1927, p. 207.
16. David Van Reybrouck, *Against Elections*, New York, Seven Stories Press, 2016.
17. Bryan G. Norton, *Sustainability: A Philosophy of Adaptive Ecosystem Management*, Chicago (IL), Chicago University Press, 2005.
18. Yves Sintomer, *Petite histoire de l'expérimentation démocratique, Tirage au sort et politique d'Athènes à nos jours* [A Short History of Democratic Experimentation, Sortition and Politics from Athens to the Present Day], Paris, La Découverte, 2011; Loïc Blondiaux, Bernard Manin

(eds.), *Le tournant délibératif de la démocratie* [The Deliberative Turning Point of Democracy], Paris, Presses de Sciences Po, 2021.

19. Simone Chambers, "Rhetoric and the public sphere: Has deliberative democracy abandoned mass democracy?", *Political Theory*, 2009, vol. 37, no. 3, pp. 323–350.
20. Adam Przeworski, Susan C. Stokes, Bernard Manin (eds.), *Democracy, Accountability, and Representation*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.
21. Quoted in Nadia Urbinati, *Representative Democracy: Principles and Genealogy*, Chicago (IL), Chicago University Press, 2006, p. 177.
22. Nadia Urbinati, *Representative Democracy: Principles and Genealogy*, Chicago (IL), Chicago University Press, 2006, p. 31.

۸. درس‌هایی از جنبش کارگری برای کنشگران اقلیمی

یادداشت‌ها

1. Andrew Dobson, *Green Political Thought*, fourth edition, London, Routledge, 2007, p. 135.
 2. Axel Honneth, *The Idea of Socialism: Towards a Renewal*, Cambridge, Polity Press, 2017, p. 89 of 216.
- برخی از سنت‌های سوسیالیستی معاصر، مانند مارکسیسم تحلیلی، از این اندیشه دست کشیده‌اند و «سوسیالیسم را صرفاً به‌عنوان بدیلی هنجاری در برابر نظریه‌های لیبرال عدالت ارائه کرده‌اند». اما سنت دیگری با الهام از مارکسیسم، که به‌ویژه کورنلیوس کاستوریادیس و یورگن هابرماس از آن نمایندگی می‌کنند، «بر این باور است که سوسیالیسم نظریه‌ای است که به بازاندیشی در شرایط امکان‌پذیری خود و به تثبیت عملی شیوه‌ای نوین از زندگی جمعی متعهد است.»
3. Antonio Gramsci, *Cahier de prison, Cahiers 10, 11, 12 et 13* [*Prison Notebooks, Notebooks 10, 11, 12 and 13*], translated from Italian into French by Paolo Fulchignoni, G. Granel and N. Negri, introduction, comments, and notes by Robert Paris, Paris, Gallimard, 1978, notebook 11, note 4, p. 187.
 4. Karl Polanyi, “Nouvelles considérations sur notre théorie et sur notre pratique” [*New Considerations on Our Theory and Practice*] (1925), in *Essais de Karl Polanyi*, Paris, Seuil, 2008, pp. 331 and 333.
 5. Jean Jaurès, “République et socialisme” [*Republic and Socialism*], 17 October 1901, in *Ce que dit un philosophe à la cité*, Paris, Les Belles Lettres, 2010, p. 141.

و درباره اهمیت جدید این دیدگاه بنگرید به:

- Jean Paul Scot, *Jean Jaurès et le réformisme révolutionnaire* [*Jean Jaurès and Revolutionary Reformism*], Paris, Seuil, 2014.
6. Timothy Mitchell, *Carbon Democracy: Political Power in the Age of Oil*, London, Verso, 2011.
 7. Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Boston, Beacon Press, 2001, p. 163.
- در نگاه پولانی، جبر اقتصادی جایی ندارد: «از آنجا که نه منافع اقتصادی، بلکه منافع اجتماعی گروه‌های گوناگون جامعه از سوی بازار به خطر افتاده بود، افراد از طبقات اقتصادی مختلف، ناخودآگاه دست به دست هم دادند تا با این تهدید روبه‌رو شوند».
- Timothy Mitchell, *Carbon Democracy: Political Power in the Age of Oil*, London, Verso, 2011, p. 162.
8. Bruno Latour, “Quel État peut imposer des ‘gestes barrières’ aux catastrophes écologiques?” [*What State Can Impose ‘Barriers’ to Ecological Disasters?*], *Esprit*, 2020/7–8, pp. 166–167.
 9. Chantal Mouffe, *L’illusion du consensus* [*The Illusion of Consensus*], Paris, Albin Michel, 2016, p. 82.
 10. Chantal Mouffe, *L’illusion du consensus* [*The Illusion of Consensus*], Paris, Albin Michel, 2016, p. 43.
 11. Norberto Bobbio, *Left and Right: The Significance of a Political Distinction*, Chicago, Polity Press, 1996.
 12. Chantal Mouffe, *L’illusion du consensus* [*The Illusion of Consensus*], Paris, Albin Michel, 2016, p. 180.
 13. Georg Simmel, *Sociology: Inquiries into the Construction of Social Forms* (1908), Leiden, Brill, 2009, p. 287.
- Georg Simmel, *Sociology: Inquiries into the Construction of Social Forms* (1908), Leiden, Brill, 2009, p. 282

مؤخره

یادداشت‌ها

1. Chantal Mouffe, *For a Left Populism*, London, Verso, 2018, p. 11.
2. Serge Audier, *La cité écologique, Pour un éco_républicanisme* [*The Ecological City: For an Eco_Republicanism*], Paris, La Découverte, 2020, p. 640.
3. Naomi Klein, *This Changes Everything: Capitalism vs. The Climate*, New York, Simon & Schuster, 2014.
4. Antonio Gramsci, *Cahier des prisons, Cahiers 6, 7, 8 et 9* [*Prison Notebooks, Notebooks 6, 7, 8, and 9*], Paris, Gallimard, 1983, Notebook 7, §1, pp. 169–172.